

СТАНОВИЩЕ

от проф. Румяна Веселинова Пейчева-Форсайт
на дисертационния труд на Вера Георгиева Пангалова-Иванова
на тема:

“Електронното обучение в помощ на интервенциите за намаляване на риска от отпадане на ученици в риск в средното професионално образование”
за присъждане на образователната и научна степен “доктор”
по научната специалност
" Теория на възпитанието и дидактика (Електронно обучение)"

1. Актуалност на проблема

И трите области на изследователско проучване в настоящия дисертационен труд се характеризират с изключителна актуалност. На първо място, проблемът с отпадането на учениците от училище, който е във фокуса на вниманието на политици, изследователи и практики в сферата на образованието в световен план. На второ място, проблемите с мотивацията за учене и успеваемостта на учениците в контекста на професионалното образование, които са в състояние на продължителен и дълготраен спад. На трето по ред, но не и по значение място, електронното обучение в качеството му на подход и инструментариум за решаване на същностните проблеми на мотивацията и резултативността в ученето на подрастващите от тъй нареченото дигитално поколение. Ето защо изследвания, които търсят в сечението на цитираните области възможности за решаване на проблемите в образованието, са и ще бъдат много нужни и актуални.

2. Познание на състоянието на проблема

Вера Пангалова - Иванова демонстрира умения да идентифицира конкретните проблеми от практиката на обучение (част от която е самата тя); на базата на задълбочен литературен анализ да намира доказателства за тяхното съществуване в световен мащаб; да анализира резултати от емпирични изследвания, предлагащи възможни решения на тези проблеми; да намира своята изследователска ниша в търсене на собствен принос към намирането на нови решения. В труда са демонстрирани много добри изследователски умения и при направения литературен анализ, който е задълбочен, системен, обективен и коректен по отношение на цитираните автори.

3. Общо описание на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 233 страници и следва следната структура: увод, 3 глави, библиография (обхваща 185 източника, от които 80 на български и 105 на английски език) и 23 приложения.

Като си поставя амбициозната изследователска задача „да проучи възможностите на електронно обучение (по „Химия и опазване на околната среда“) за подпомагане на ученето на ученици в риск от отпадане в средното професионално образование“, Вера Пангалова се изправя пред няколко съществени предизвикателства: **на първо място**, обективно и надеждно да идентифицира учениците, попадащи в тъй наречената категория „ученици в риск от отпадане от училище“. Обективността и надеждността на тази идентификация е много съществена, доколкото във фокуса както на теоретичното, така и на емпиричното изследване е

именно тази целева група и определянето на конкретните характеристики на тези ученици е важно за попадането им в или изключването им от нея, а следователно и от фокуса на изследователския интерес. **На второ място**, да разработи модел на електронно обучение, надградено над присъственото обучение, приложим в средното образование. Това предизвикателство е продиктувано от факта, че независимо от разнообразните форми на интегриране на дигиталните технологии в средното образование, и теорията, и практиката у нас и в чужбина са все още далеч от концептуално и практическо моделиране на процесите на електронното обучение в средното образование. И **най-накрая**, предизвикателството да докаже ефекта на този модел на хибридно обучение (електронно и присъствено) върху мотивацията за учене и успеваемостта на учениците, застрашени от отпадане от училище. При това, диференцирания ефект от тези интервенции върху под-групите от ученици, при които се проявяват различни причини за отпадане.

Именно решаването на посочените предизвикателства следва в структурата на своя дисертационен труд Вера Пангалова.

Липсата на общоприет концептуален апарат за идентифициране на понятието „ученици в риск от отпадане от училище“, насочва автора към обстоен анализ на литературата в национален и световен мащаб. Липсата на надежден и общоприет инструментариум за тяхното идентифициране – изисква създаването на такъв и неговото апробиране. Именно на това е посветена **първата част** на труда – предварителното изследване. Съществен елемент на предварителното изследване е и *„проучването на потребностите на ученици в риск по отношение на обучението им, като важен елемент на контекста при създаване на дизайн на електронно обучение“*.

Втората част на труда е посветена на създаването на модела на електронно обучение. В основата на дизайна е залегнал принципа за контекстуализация на обучението. Тя се реализира по отношение на идентифицираните потребности на учениците, участници в обучението и изследването; по отношение на идентифицираните причини за риск за отпадане; на проучените трудности в изучаване на учебния материал по химия, които срещат учениците; както и по отношение на спецификата на професионалното образование като цяло и обучението в професионалната гимназия по хлебни и сладкарски технологии в частност.

Третата част логично представя методологията и методиката на емпиричното изследване, неговата организация и провеждане, анализа на събраните данни и се извеждат заключения, произтичащи от направения анализ.

4. Подход и решение на проблема

Дисертантката търси и намира решението на идентифицираните проблеми в проектирането на хибридно обучение, съчетаващо достойнствата на присъствената и електронна форма на обучение, създаващо възможност за персонализиране на обучението чрез:

- даване на перманентен достъп на учениците до учебни ресурси, задачи, учебни дейности по всяко време и от всяко място;
- създаване на възможности за индивидуално движение в учебния материал по отношение на ниво на трудност;

- създаване на мултимедийни учебни ресурси, подпомагащи разнообразни подходи и стилове на учене;

- създаване на възможности за самооценка на учениците и формиращо оценяване от страна на преподавателя за установяване на напредъка на ученика;

Чрез реализирания подход на персонализация на обучението се създават предпоставки за решаване на идентифицираните в дисертационния труд проблеми на обучението, ефективността на който авторката доказва безспорно с емпиричната част на своето изследване.

5. Достоверност на получените резултати

Ясно и коректно формулираните предмет, цели, задачи на изследване и изследователската хипотеза са надеждна предпоставка за качествено проектирано и реализирано емпирично изследване. Като се има предвид изследователския контекст, а именно че Вера Пангалова - Иванова е учител по химия в професионална гимназия и нейната изследователска мотивация е свързана с проучване и усъвършенстване на собствена й практика на преподаване, използваната изследователска методика – *конвергентен дизайн, съчетаващ подходите „изследване на случай“ и „изследване в действие“* - е напълно адекватна по отношение на контекста и води до достоверност на получените резултати.

За достоверността на резултатите допринася и подборът, и използването на богат изследователски инструментариум, осигуряващ триангулация при анализа на данните, конкретизирана от автора като *„съпоставяне и сравняване на данните от получени по различни методи и от различни източници, за да се повишат надеждността и валидността на резултати и изводи“*.

И накрая, за достоверността на получените данни допринася и надеждния подход и инструментариум за статистическа обработка на получените данни, чийто избор авторката подкрепя с добро познаване на релевантни литературни източници в областта на статистиката. Анализът на резултатите е прецизно и експлицитно представен (включително графично) и поради това не поражда никакви съмнения по отношение на коректността на интерпретациите на данните и направените заключения.

6. Автореферат

Авторефератът адекватно отразява структурата и съдържанието на дисертационния труд на 57 страници.

7. Основни приноси

В настоящият дисертационен труд приносите са ясно открити на всички равнища – теоретично, теоретико-приложно и приложно. Присъединявам се към описанията от авторката приноси.

Бих искала да подчертая още веднъж два приноса с реална приложимост в практиката на образованието и обучението:

- Създаденият и апробиран инструментариум за идентифициране на учениците в риск от отпадане от училище би бил много полезен за политиците в образованието, които

предлагат разнообразни стратегии за работа с тази група деца, но не са предложили адекватен и надежден инструментариум за тяхното идентифициране.

- Създаденият и приложен в практиката хибриден модел на интегриране на електронни с присъствани форми може да бъде прилаган и адаптиран за нуждите на обучението в средното образование независимо от типа училище или учебната дисциплина. Той притежава универсални характеристики, подпомагащи повишаване на мотивацията и резултативността на ученето на подрастващите във века на дигиталните технологии.

8. Публикации по темата на дисертацията

Докторантката представя 11 публикации по темата на дисертационния труд, което е признак за сериозен и траен интерес към изследваната тема, както и за увереност в значимостта и достоверността на изследването и неговите резултати, които авторката желае да сподели с широката аудитория.

9. Критични бележки и препоръки по дисертацията

Като научен ръководител на Вера Пангалова, аз съм споделяла редица критични бележки в процеса на разработването на дисертационния труд, който беше сведен в процеса на работа от 450 до 233 страници. Една от адмиратиите ми към Вера е свързана именно с нейната академична диалогичност и готовността да изслушва критични бележки и да се заема сериозно с работа по отстраняване на проблемите в труда ѝ.

Моята основна препоръка към нея е да задържи изследователския си дух и упоритост, защото средното образование има нужда от рефлексивни учители-изследователи, които откриват проблеми, изследват ги и предлагат решения по посока на усъвършенстване на образователната практика.

10. Заключение

Считам, че представеният за рецензиране дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за РАС и му давам висока положителна оценка.

Предлагам на Вера Георгиева Пангалова-Иванова да бъде присъдена образователната и научна степен "ДОКТОР" в професионално направление 1.2. Педагогика и научна специалност – Теория на възпитанието и дидактика (Електронно обучение).

21.08.2017 г.

Рецензент:

/проф. Румяна Пейчева-Форсайт/